

CZU: 378.4(4) „11”/”13”

**PARTICULARITĂȚI DE CONSTITUIRE ȘI ORGANIZARE
A PRIMELOR UNIVERSITĂȚI ÎN EUROPA SUB INFLUENȚA CONDIȚIILOR
SOCIOCULTURALE ALE EPOCII MEDIEVALE**

Lilia PARHOMENCO

Universitatea de Stat din Moldova

Originile universității din Europa au fost mult timp contestate ca aparținând fie secolului al XI-lea, fie secolului al XII-lea, Evul Mediu fiind acea perioadă care a favorizat dezvoltarea acestei instituții specifice. În articol sunt descrise tipologia universitară a timpului, particularitățile sale structurale, precum și influențele pe care le-a avut mediul socio-cultural asupra fundamentării și diversificării sale ulterioare.

Cuvinte-cheie: universitate, universitas, universitate spontană, universitate creată, universitate creată prin migrație.

**PECULIARITIES FOR FOUNDATION AND ORGANIZATION OF THE FIRST
UNIVERSITIES IN EUROPE UNDER THE INFLUENCES OF THE SOCIO-CULTURAL
CONDITIONS OF THE MIDDLE EPOCH**

The origins of the university in Europe have long been disputed to belong either to the 11th or the 12th century, the Middle Ages being the ones which fostered the development of this specific institution. The article aims at depicting the university typology of the time, its structural peculiarities, as well as the influences the sociocultural environment had on its further fundamenting and diversification.

Keywords: general university, universitas, spontaneous university, created university, university created by migration.

Introducere

Gândirea umană a avut o istorie lungă de dezvoltare. Istoria universităților este unul dintre aspectele evoluției gândirii prin transformarea unei idei solitare într-o ideologie comună, organizată ce exprimă istoria spiritului care caută modalități de exprimare, de transpunere, de realizare.

Fațeta dublă a istoriei universitare corespunde exact dublei direcții a intelectului uman: privește înainte și înapoi, este contemplativ și organizator în același timp [1, p.36]. Această ipostază ne plasează pe linia de întâlnire a facultăților creatoare de spirit ale universităților și a celor receptoare, acolo unde progresul gândirii și descoperirile științifice se transformă din cele ce poartă denumirea de inițiatoare în cele ce beneficiază de avantajele celor din urmă.

Universitatea este o instituție europeană; într-adevăr, este o instituție europeană prin excelență [2, p.19]. Mai mult decât atât, este unica instituție Europeană care și-a păstrat modelele, rolul social și funcțiile pe parcursul istoriei. Din toate cele trei puteri cunoscute ale societății medievale europene: *regnum, sacerdotium* și *studium*, prima, puterea politică, a suferit schimbări radicale. A doua și-a păstrat structura și s-a răspândit în toată lumea, pierzând, însă, monopolul ce-l deținea cândva asupra condițiilor salvării sufletului uman. La fel putem spune și despre alte creații specific europene: artele plastice, arhitectura sau muzica. Însă, nicio altă instituție nu s-a răspândit într-atât în întreaga lume în forma ei tradițională cum a făcut-o universitatea europeană. Diplomele oferite de universitățile europene: diplomă de licențiat, de master și de doctorat au fost adoptate în cele mai diverse societăți în întreaga lume. Cele patru facultăți: filosofie, drept, medicină și teologie, precum și facultatea de arte, au supraviețuit și au fost suplimentate de numeroase alte discipline, în special științe sociale și studii tehnologice, însă ele rămân, în cele din urmă, la baza universităților din întreaga lume [2, p.20].

Ch. Homer Haskins, pronunțându-se asupra importanței epocii medievale în contextul universal istoric, susține că „universitățile, ca și catedralele și parlamentele, sunt produsul Evului Mediu” [3, p.83]. Astfel, de o deosebită importanță devine nu atât reconstituirea organigramei acestor instituții, cât stabilirea evenimentelor cruciale ce au stat la baza înființării lor, a nevoilor intelectuale ce le-a dat naștere.

Școli laice existau doar în Italia: private, și puțin cunoscute. La Roma, Ravenna și Bologna se preda, alături de arte liberale, unele elemente de drept notarial și de drept practic, iar la Salerno, la marginea lumii arabe, se

dezvoltă o activă școală de medicină încă de la începuturile secolului al X-lea. Totuși, majoritatea celorlalte centre școlare erau dependente de edificiile bisericești, în unele existând „școli interne” și „școli externe”, pentru „oblați” și pentru străini, responsabili de disciplina școlară fiind un călugăr și un laic respectiv [4, p.11].

Dezvoltarea orașelor și creșterea demografică au favorizat apariția profesiilor comerciale sau artizanale, care influențează consolidarea conștiinței de sine, propulsează dezvoltarea intelectuală. În secolul al XI-lea acele *universitas* nou-formate propagă ideea egalității și creează o comunitate de egali. În interiorul acestor corporații putea exista o ierarhie de grade (ucenic, valet, maestru), însă acestea nu aveau o tentă subjugantă, promovarea de la un grad la altul având loc prin intermediul unor examene publice.

În secolele XII-XIII, definiția juridică a corporațiilor primește conotații noi, obține o oarecare precizie, și putem afirma că aceasta se poate defini printr-o „autonomie internă” (dreptul de a oferi statuti, de a stabili o disciplină internă) – pe de o parte, și printr-o recunoaștere a personalității sale morale de către autoritățile publice – pe de altă parte, prezența unei steme fiind dovada recunoașterii juridice a corporației [4, p.21]. Conviețuind în interiorul *universitas*-ului, membrii acestuia încep să se afirme ca oameni liberi, devin conștienți de originea și de modul lor de viață, învață a se uni, a se pregăti cu ajutorul discuțiilor și, nu într-un sfârșit, a rezista autorităților locale.

Guibert de Nogent vorbește despre o „revoluție școlară”, despre care contemporanii erau conștienți. În același timp, menționează că „maestrii (învățătorii) erau atât de puțini la număr, că de-abia întâlneai câțiva în orașe, iar știința pe care o propagau era atât de infimă, încât putea fi comparată cu nivelul unor muncitori vagabonzi” [5, p.12].

Tipologia universitară în Evul Mediu

În contextul dezvoltării orașelor, de rând cu viața literară și politică, are loc evoluția vieții intelectuale. Nașterea universităților este în legătură directă cu acest proces de urbanizare. Un rol important în crearea universităților a avut și factorul subiectiv, personalitatea. Drept exemplu este activitatea maestrului Abelard în centrul universitar din Paris, care a știut să creeze un grup de discipoli și călugări-savanți cu talente organizatorice deosebite [6, p.57]. Această corporație s-a manifestat prin caracterul său internațional, prin colecțiile de manuale unice, care rămân a fi utilizate în universitate până la finele Evului Mediu, și, nu în ultimul rând, prin supremația teologiei care era studiată aici.

La fel ca și centrul universitar din Paris, universitatea din Bologna ia naștere în condiții similare, fondându-se pe baza școlilor notariale pre-existente; însă, în comparație cu universitatea pariziană, ce este una a profesorilor, cea din Bologna devine cu timpul una a studenților. Aceste societăți, acești piloni ai Evului Mediu oglindesc spiritul uman în adevăratele lor ipostaze și servesc drept model pentru toate celelalte centre universitare.

Universitățile Evului Mediu se formează în diferite modalități. Astfel, istoricii moderni disting trei tipuri de universități: universități „spontane”, universități născute „prin migrație” și universități „create”.

Prin termenul „*universitate spontană*” înțelegem universități fondate din școli pre-existente. Centrele de la Paris și Bologna sunt exemple clasice ale acestui tip. Un alt caz tipic de universitate spontană este cel din Oxford. În secolul XII unele școli puțin cunoscute apar în Oxford, iar până în secolul XIII aceste școli se dezvoltă într-o tăcere documentară care se explică prin conexiunea circumstanțelor de ordin religios și administrativ. Un alt exemplu de universitate spontană este cea din Montpellier (faimoasa școală de medicină), care își obține privilegiile și statuturile în 1240, devenind oficial „Universitate de Medicină” [4, p.42].

Secesiunea a fost una dintre cauzele supraviețuirii universităților din Paris și Bologna, aceasta fiind și unica armă a universităților tinere în lupta contra autorităților. Unele *studia* născute prin secesiune nu au avut decât o existență efemeră, dispărând odată cu sfârșirea secesiunii. Însă, unele au supraviețuit, iar organizarea lor o reflecta pe cea a „universității-mamă”. La fel ca și universitățile spontane, acestea, născute „*prin migrație*”, funcționau înainte de a primi o bulă pontificală sau primele statuti.

În Anglia, universitatea din Cambridge, recunoscută oficial în 1318, este născută din secesiunea Oxfordiană din 1208. În Franța, marea secesiune Pariziană din 1229-1231 dispersează profesori și studenți în diferite orașe în Nordul Franței. Iar în Italia, universitatea din Padova ia naștere în 1222 dintr-o migrație importantă a profesorilor și studenților universității din Bologna.

Prin universități „*create*” înțelegem universități construite din toate punctele de vedere de către papă sau rege: acestea primeau chiar de la origine o bulă sau o cartă de fondare care definea a priori statutul și privilegiile lor. Această modalitate de constituire a universităților cunoaște un succes adevărat în secolele XIV-XV.

În același timp, nu este de neglijat rolul lor în istorie și momentul apariției, deoarece ele sunt dovada vie a conștiinței papalității și autorității regale de rolul pe care îl poate juca o universitate în societate, apărută din dezvoltarea intelectuală, din dorința proprie de fondare, de cumulare a acelorași interese și speranțe comune.

O motivație clară a avut Frederic al II-lea care a fondat universitatea din Napoli în 1224, încercând să ruineze universitatea din rebelul oraș Bologna, dar și să furnizeze împăratului, sub controlul lui direct, un personal administrativ de care era nevoie pentru guvernarea Italiei în manieră modernă. Regele Castiliei manifesta el însuși interes pentru studii și a creat, astfel, universitățile din Valencia (1208), Salamanca (1218) și Valladolid (1250).

Organizarea interioară a universităților era diferită, constituindu-se sub influența contextului social. Termenul „universitate” denumește inițial o „corporație” sau „asociație” [2, p.15]. Procesul de studii purta denumirea de *Studium*, sau *Studium generale*. Universitas-ul desemna organizarea corporativă care permitea funcționarea Studium-ului, garantându-i autonomia.

La Paris, profesorii și studenții formau universitatea, însă toate inițiativele aparțineau profesorilor, studenții fiind doar menținuți de universitate. La Bologna, în schimb, studenții formau universitatea (Citramontanii și Ultramontanii), profesorii fiind excluși, aceștia formându-și propria lor corporație – collegium doctorum, total distinctă de cea a studenților [6, p.459]. Aceasta însemna nu doar că funcțiile administrative erau asigurate din rândul studenților, ci și că ei înșiși își recrutau profesorii, exercitând un control constant asupra calității și regularității studiilor, și chiar asupra vieții lor private.

În interiorul acestei realități fundamentale ce o reprezenta universitatea (corporația), pe parcursul secolului al XIII-lea apar două subdiviziuni mari și importante: *facultățile și națiunile*.

Nu toate universitățile italiene create pe baza modelului bolognez urmau arhetipul creat de aceasta în întregime. *Studium generale* era alcătuit din două universități: *universitas legistarum*, care poate fi numită Facultatea de Drept și *universitas artistrarum et medicorum* (facultățile de arte și de medicină). Facultatea de teologie exista ca parte componentă aparte a *Studium generale*. În paralel cu modelul bolognez, pe continentul european se dezvoltă și modelul parizian, sau modelul celor patru facultăți: o facultate inferioară, cea de arte și trei facultăți superioare – teologie, drept și medicină. Profesorii, conștienți de valoarea lor pentru învățământul mondial, au denumit aceste facultăți „cele patru râuri ale paradisului” [7, p.93].

Toate universitățile secolului al XIII-lea erau internaționale, fiind conduse de către rector cancelar sau procurer [3, p.39]. Națiunile nu existau în toate universitățile. La Paris erau patru națiuni – cea franceză (care cuprindea în sine nu doar francezi, ci și cei veniți din Italia și Spania), cea normandă, picardă și engleză (ce cuprindea studenți din Europa Centrală).

În Bologna existau două mari subdiviziuni: cea ultramontană și cea citramontană, prima conținând 14 națiuni, iar a doua – trei. Având un loc important în organizarea profesorilor și a studenților, națiunile jucau un rol fundamental în funcționarea universităților. La Bologna, de exemplu, înmatricularea la Universitate se făcea doar după înscrierea, în prealabil, la una din națiuni.

Pe de altă parte, facultățile încep a se cristaliza în anii 1200-1220 la Paris: în fruntea fiecăreia cu o asamblee formată din profesori în exercițiu (*actu regentes*), prezidată de un decan ales. Aceștia reglementau diferite aspecte ale activității facultății, în special în privința învățământului în sine, organizarea lecțiilor, a disputelor, a examenelor. Facultățile, la fel ca și națiunile, posedau o independență deosebită, însă încet demonstrează o continuă nevoie de coeziune [3, p.246].

Principiile organizării guvernării universităților sunt de origine dublă: pe de o parte, acestea reflectă modelele oferite de alte organizații corporative ale epocii – ghilde profesionale, comune urbane; pe de altă parte, principiile dreptului antic ce completează redescoperirea *Politicii* lui Aristotel spre 1260. În linii generale, puterea era împărțită între ofițerii aleși și asambleele generale ale universităților.

La Bologna, Paris sau Oxford, principiul electivității se observă la mijlocul secolului al XIII-lea, și atunci încep să aibă un caracter regulat. Procedurile de alegere erau, de obicei, constituite din mai multe tururi și de o natură foarte complexă. Ofițerul principal al universității purta denumirea de Rector. Acest *Caput Studii* avea dreptul la onorarii și privilegii deosebite, atât în interiorul, cât și în exteriorul universității, împuternicirile sale erau vaste; prin intermediul națiunilor el administra finanțele universității, proteja statutul universitar, avea jurisdicție civilă asupra membrilor universității, el convoca și prezida asambleele universitare, era reprezentantul oficial în fața autorităților exterioare, abilitat cu capacitatea de a negocia sau de a interveni în anumite probleme exterioare. Acesta era asistat, în general, de un consiliu format din delegați ai națiunilor și

de către unii ofițeri adjuncți [4, p.53]. În același timp, nu ar trebui de exagerat în ceea ce privește împuternicirile rectorilor, căci mandatul lor era foarte scurt (o lună/mai apoi trei la Paris, un an la Bologna). Aceștia erau supuși unor controale riguroase din partea asambleelor universitare, iar în unele cazuri aceste assemblee formate din studenți sau din profesori, uneori din ambele, jucau un rol determinant în politica universitară, și rectorul nu făcea altceva decât să se supună voinței lor. În caz de necesitate, assembleele delegau persoane speciale, sau organizau comitete speciale menite să rezolve probleme specifice [4, p.52].

În general, gestiunea universităților din secolul al XIII-lea prezenta un caracter democratic. Aceasta avea loc într-o manieră autonomă, posibilitățile de intervenție ale autorităților externe fiind foarte mici. De fapt, gestiunea materială era una infimă, căci universitățile din secolul al XIII-lea nu aveau venituri proprii, imobile sau alte bunuri; puținele finanțe universitare erau gestionate de către rector și conducătorii națiunilor. Cursurile aveau loc în săli închiriate de către profesori, ceremoniile, examenele, disputele solemne se țineau în biserici sau în alte clădiri bisericesti. Astfel, administrației universității nu-i revenea decât două sarcini importante: să protejeze privilegiile universitare și să supravegheze organizarea studiilor.

Particularități ale procesului de studii și de organizare academică

Universitățile medievale au oferit o formă instituțională abordării ierarhice a cunoașterii moștenite din antichitate [7, p.307]. Se consolidează o educație de bază ce cuprindea noțiuni elementare de gramatică, literatură, muzică și aritmetică, care pregătea pentru studiul ulterior al matematicii și, într-un final, al filosofiei, al cărei obiect de studiu era înțelepciunea, scopul suprem al cunoștinței. Astfel, „artele liberale” își conturează un rol propedeutic pentru omul liber și, fiind introduse în educația romană, aveau scopul final de a pregăti omul pentru o viață publică.

Încă din antichitate, artele liberale sunt divizate în cele trei discipline verbale: gramatica, retorica și logica (*trivium*) și patru discipline matematice: aritmetica, geometria, astronomia și muzica (*quadrivium*). Însă, deși noțiunea „arte liberale” se păstrează (cum este cazul în Oxford), spre mijlocul secolului al XIII-lea acestea nu mai corespund conținuturilor artelor și cursurile sunt suplimentate cu cele trei filosofii: naturale, morale și metafizice, care nu se încadrau în structurile vechilor *trivium* și *quadrivium*.

Cele șapte arte liberale aveau drept scop pregătirea studenților pentru disciplinele de bază. În Franța de Sud, Italia și Spania, dreptul conducea în forță, medicina fiind cel de-al doilea subiect de mare importanță pentru timpuri [9, p.176]. Plafonarea predării teologiei în afara centrelor tradiționale, Paris, Cambridge și Oxford, până în a doua jumătate a secolului al XIV-lea se face cu scopul de a menține monopolul Parisului în această direcție, universitatea de aici fiind protejată de intervenții papale.

Pe când Parisul deține supremația în Europa în predarea teologiei, la fel Bologna, în Italia, are onoarea de a fi fondatoarea studiului științific nu doar al dreptului civil, ci și al dreptului canonic, al dreptului bisericesc. Elemente de drept roman penetrează legislația bisericească; acestea sunt, în mare parte, adaptate la viața marii societăți creștine ce caracterizează Evul Mediu, atingând o dezvoltare considerabilă deja la sfârșitul secolului al XI-lea.

Medicina, care înflorește în secolul al XI-lea în Salerno, își găsește desăvârșirea în formă universitară nu aici, ci la Montpellier [4, p.98].

Medicina medievală avea ca obiect de studiu omul, atât în ordin fizic, cât și în mișcare, adică anatomia și fiziologia. Toate celelalte: farmaceutica, patologia clinică, terapeutila reieșeau din primele. Giles de Corbeil (mare profesor de medicină) părăsește „orașul hipocratic” Salerno și se oprește la Montpellier în 1180, unde începe a se dezvolta adevărata universitate de medicină din epoca medievală [4, p.362].

Programele universitare consistau, în general, din texte, căci lectura textelor era, pentru fiecare disciplină, esențială și rămânea la baza predării-învățării. La lectura cărților fundamentale se adăuga lectura comentariilor antice sau moderne. Pe parcursul secolului al XIII-lea glosele și creațiile unor profesori completează listele cărților studiate în universități.

Programele facultăților de arte sunt cele mai puțin cunoscute, pentru că erau și mai diverse. Dacă la Bologna lecțiile se bazau pe tratatele de retorică ale lui Cicero, la Paris gramatica continua să decline; operele antice ale lui Donat și Priscien erau înlocuite cu gramarieni contemporani (*Alexandre de Villedieu, Eberhard de Bethune*).

La toate facultățile, studiile se făceau prin intermediul a două tipuri fundamentale de exercițiu – *lecția* (*lectio*) și *disputa* (*disputatio*). Prima avea menirea de a face cunoscute studentului „autoritățile” și prin intermediul lor să poată însuși disciplina ce era predată, iar a doua era, în același timp, modalitatea profesorului de a apro-

funda anumite întrebări mult mai liber și posibilitatea studentului de a pune în practică principiile dialecticii, de a-și pune la încercare spiritul liber și corectitudinea gândirii proprii.

Regulile de studii erau foarte complicate, însă elementele lor esențiale erau simple. Lecțiile, la rândul lor, erau de două tipuri: ordinare și extraordinare. Lecțiile ordinare, conduse de profesor, se bazau pe cele mai importante cărți ale programei universitare și se începeau dimineața, pe când lecțiile extraordinare, conduse de înșiși bacalaureați, se organizau la amiază. În ambele cazuri, metodele erau destul de dogmatice: profesorul, după o lecție introductivă, citea textul ce urma a fi explicat, făcând uneori pauze pentru a oferi comentarii, iar studenții urmăreau în propriile lor exemplare textele și luau notițe.

Disputele erau un exercițiu original, cel mai caracteristic pentru perioada scolastică [5, p.429]. De asemenea, cei mai buni profesori, lăsând cursurile în grija bacalaureaților, se consacrau, îndeosebi, disputelor, care aveau loc după masă. Cele mai frecvente erau disputele ordinare, profesorul alegea tema (*quaestio*), prezida ora și împuternicea unul dintre bacalaureații săi să prezinte subiectul și să răspundă la întrebările auditoriului, iar publicul putea consta, în afară de studenții propriu-ziși, și din studenți străini. În următoarea zi după dispută, profesorul prezenta sinteza discuției și își expunea teza personală. O dată, de două ori pe an, fiecare profesor trebuia să organizeze o dispută (*quolibet*), un exercițiu la care asistau toți membrii facultății. Principiul acesteia amintește o conferință de presă modernă și temele discutate puteau fi de orice natură. În secolul al XIII-lea, în perioadă de criză, aceste dispute selecte au adus în vizorul public mai multe probleme importante pentru realitatea socială a vremii. În afara disputelor, la facultățile de artă se aplicau și alte forme de predare, cum ar fi repetarea (pentru studenții mai tineri și mai puțin cunoscători), scrierile, și transcrierile – pentru a verifica asimilarea cunoștințelor elevilor.

Materialele utilizate în scopul îndeplinirii studiilor erau, în mare măsură, cărțile, și acestea foarte rare în perioadele incipiente ale dezvoltării învățământului superior. Acestea erau obiecte de lux, rare, fabricate cu măiestrie de scribi sânguincioși, care, desigur, valorau mult. Profesorii, de obicei, împrumutau unicul exemplar, în schimbul unei sume de bani, de la posesorul anumitei cărți, și o transcriau în manieră artistică.

Universitățile medievale nu doar ofereau instruire celor ce beneficiau de studiile în cadrul acestora, ci și anumite titluri [11, p.65]. Titlul cel mai vechi, la origini unicul, era licența (*licentia docendi*). După ce candidatul era examinat, un juriu din profesori audia o lecție condusă de către acesta, îi adresau întrebări; dacă era considerat apt, profesorii prezentau viitorul licențiat cancelarului, iar acesta din urmă îi oferea titlul. Drept urmare, apar titluri care nu pot fi atribuite decât universităților, și se introduce, astfel, o ierarhie internă (studenți, bacalaureați, doctori) [1, p.421]. Licența era urmată de masterat sau doctorat.

Schimbările de ordin social-economic influențează evoluția universităților. În perioada ce urmează situația se schimbă: se constituie universități în Europa Centrală, studenții acestor instituții devenind locuitorii statelor respective. Concepția raporturilor universitate-stat se conturează în secolul al XIV-lea. Odată cu dezvoltarea structurilor statale, cum ar fi cancelariile, parlamentele, și respectiv cu augmentarea funcțiilor administrative, se impunea în plan social un număr tot mai mare de specialiști calificați, de persoane cu studii universitare care ar suplini aceste posturi. Arhetipul epocii este reprezentat de prinți cultivați, elocvenți, bine educați.

Odată cu creșterea numărului universităților, crește, respectiv, și afluxul de studenți angajați în studii universitare. Pe de o parte, declinul marilor universități și viața politică turbulentă speria mulți studenți, îndreptându-le atenția acestora spre centre universitare mai mici, mai aproape de baștină. Pe de o parte, declinul scolasticii și omogenizarea, oarecum, a studiilor de drept în diverse instituții îi făcea pe aceștia să urmeze studii de drept la Padova, de exemplu, cu același succes cu care l-ar fi făcut la Bologna. Astfel, recrutarea geografică a studenților atribuie universităților un caracter regional, local, transformând încet-încet rolul universităților atât pentru statele cărora le aparțin, cât și pentru întreaga comunitate europeană. Astfel, declinul sistemului de națiuni, atât de bine definit și organizat în secolul precedent, dispare încetul cu încetul și nu mai apare deloc în noile universități.

Concluzii

Astfel, condițiile fondării noilor centre universitare, caracterul lor regional și aproape închis demonstrează că acestea încep a juca un rol total nou pe arena mondială, și acest rol nu poate fi înțeles decât în cadrul noilor state naționale care încep a se dezvolta în Europa.

Pe tot parcursul secolelor XIV-XV, universitățile se luptă să-și păstreze caracteristicile, privilegiile, în special autonomia universitară – atribuție naturală a unei corporații bine organizate într-o societate aproape amorfă [4, p.198].

Concomitent cu consolidarea monarhiei franceze, cu creșterea atribuțiilor Parlamentului francez, universitatea își pierde independența spiritului și, puțin câte puțin, și autonomia administrativă; evoluție culminantă în 1446, când Parlamentul devine tribunalul suprem al universității. De altfel, universitatea își asumă un nou rol ce își începe cursul dintre papalitate și rege, într-o epocă în care societatea nu cunoștea nici presă, nici altă reprezentanță politică organizată; universitatea devine organul opiniei publice, aceasta joacă rolul reprezentării populare.

Dezvoltarea universităților, avântul intelectual al acestora și răspândirea setei de cunoaștere în întreaga Europă pregătește terenul pentru o altă etapă a evoluției universitare, inclusă în schimbările de viziuni ale timpului, mergând mână-n mână cu noile curente socioculturale, universitatea fiind acel pilon la care toate evenimentele se raportau, sau, viceversa, permitea ea însăși dezvoltarea lor ulterioară.

Referințe:

1. DIRSAY, S. *The life and Works of Giles de Corbeil*. P.B. Hoeber, 1925.
2. RASHDALL, H. *The Universities of Europe in the Middle Ages*. Oxford: Clarendon Press, 1895.
3. DENIFLE. *Chartularim Universitatis Parisiennis*. Paris: Delalain, 1889.
4. SAVIGNY, F.K. *Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter*. Mohr und Zimmer, 1816.
5. LEFF, G. *A History of the University in Europe*. Cambridge University Press, 2004.
6. *Hilde de Ridder Symoeyns, Histoire des Universites*, p.429.
7. CAILLEMER, C. *Les disputations dans les écoles de droit aux XIIIe et XIVe siècles*.
8. DE NOGENT GUIBERT. *Histoire de sa Vie*. Paris: A. Picard et fils, 1907.
9. HOMER, H.Ch. *The Rise of the Universities*. Cornell University Press, 1923.
10. NOLHAC, P. *Pétrarque et l'Humanisme*. Paris: Nabu Press, 2013.
11. VERGER, J. *Les Universités au Moyen Age*. Paris: PUF, 1973.

Date despre autor:

Lilia PARHOMENCO, doctorandă, Școala doctorală *Psihologie și Științe ale Educației*, USM; consultant superior în Direcția Politici în Domeniul Învățământului, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

E-mail: lilia_sirghi@yahoo.com

Prezentat la 07.06.2018